

Ügygazda a Központban: TDF
Tájékoztatásra:
ITM Nemzetközi Kapcsolatok Főosztály
NKFIH Nemzetközi Kapcsolatok Főosztály

ÁLLOMÁSHELY			
TÉT szakdiplomata éves beszámoló jelentés			
2020. június – 2021. május			
Készítette: (TÉT szakdiplomata)	Somogyi Norbert		
Beszámoló véglegesítésének időpontja (év, hó, nap):	2021	június	14.
1. Vezetői összefoglaló	<p>A francia K+F+I szférát 2020. második félévében elsősorban a többéves kutatás-fejlesztési programozási törvény előkészítése körüli viták uralták (a törvény 2021. januárjában életbe lépett), általában pedig a koronavírus-helyzet miatt a távoktatással, a nehéz helyzetbe került hallgatók szociális helyzetének javításával, valamint a 2021/2022-es tanév őszi félévének elindításával kapcsolatos kérdések jelennek meg visszatérő elemként. Befejeződött az egyetemi reform utolsóának tekinthető fázisa, ennek eredményeként országos szinten 20-25 olyan nagy egyetem jött létre, amelyek már nemzetközi szinten is megkerülhetetlenek lesznek. A folyamat első eredményei már láthatók, ugyanis a francia egyetemek jelentősen javították pozícióikat a nemzetközi rangsorban. A tárca álláspontja ezzel kapcsolatosan továbbra is egyértelmű és változatlan: a holnap egyetemének építése egyben léptékváltást jelent, figyelembe véve mindazon dimenziókat, melyekben a felsőoktatás, a kutatás és a technológia-transzfer misszióit meg kell valósítani. Korábban jelentős „rendszeren belüli ellenállást” váltott ki, de mostanra lecsengett a harmadik országokból érkező hallgatók beiratkozási díjának drasztikus emelése, sőt az kapott velük kapcsolatosan inkább figyelmet, hogy a koronavírus-járvány miatt az átlagosnál is nehezebb helyzetbe került külföldi diákok számára hogy lehet a mindennapi életvitelt elfogadhatóvá, a tanulmányok folytatását pedig sikeressé tenni. A koronavírus-járvány miatt a K+F pályázati rendszerben több egymást követő, rendkívüli pályázati kiírással (és igen rövid elbírálási határidővel) több tízmillió eurót</p>		

¹ Megállapította: 29/2020. (XII. 30.) KKM KÁT utasítás 7. § (2) bekezdés c) pont

	<p>bocsátottak a koronavírussal foglalkozó kutatóhelyek rendelkezésére, többek között vakcina- és gyógyszer-fejlesztésre - ennek ellenére Franciaország a várakozások ellenére komoly lemaradásba került ezen a területen. A kutatást, felsőoktatást és innovációt fölügyelő tárca (MESRI) élén az elmúlt egy év belpolitikai történései ellenére nem történt változás és a (közel)jövőben sem várható ilyen, a tárcavezető, Frédérique Vidal pozíciója stabil, noha a radikális iszlám és a baloldal kapcsolatának kivizsgálására vonatkozó kezdeményezése miatt komoly támadások érték.</p>
<p>2. A fogadó ország (TÉT szakdiplomata felelősségi területe) KFI helyzete, prioritások, intézményrendszer</p>	<p>A francia kormányzat a vállalati szféra versenyképessége szempontjából is prioritásként kezeli a K+F+I támogatását. Alaptétel, hogy a tudomány támogatása és fejlődése Franciaország szuverenitásának alapja. Elismerik, hogy a kutatásnak stabilitásra és hosszú távú vízióra van szüksége, amihez forrást is szükséges rendelni. A francia ipar és általában a gazdaság versenyképességének kulcsa az új technológiák, ezen belül a digitalizáció maximális hatékonyságú alkalmazása, komoly motiváló tényező a környezetvédelmi és energetikai átmenetre vonatkozó kormányzati politika is. A 2019-ben kihirdetett, a vállalatok növekedését és átalakulását segítő akcióprogram (loi PACTE) eszközöket ad a vállalati innováció, a cégátalakítás és a növekedés, valamint a munkahelyteremtés erősítéséhez. A járványhelyzet ellenére még a tavalyi évben sikerül végigvinni a többéves kutatási programozási törvény előkészítését és végszavazását, így a törvény az eredeti elképzelések szerint, 2021 januárjával hatályba lépett. A globális kihívásoknak való gazdasági, társadalmi, környezetvédelmi, energetikai megfelelés előmozdítása, a francia gazdaság nemzetközi versenyképességének javítása, valamint az ország szuverenitásának erősítése érdekében több jelentős stratégiai programot is meghirdettek, többek között a hidrogén mint energiahordozó, a kvantumtechnológia és a kiberbiztonság területén.</p> <p>A párizsi állomáshelyhez 2019-ben hozzárendelt észak-afrikai országokban a K+F és felsőoktatás lényegesen nagyobb állami szerepvállalás mellett működik, a kutatás elsősorban a munkahelyteremtésben is kiemelt szempontot játszó ágazatok (pl. agrárium) esetében bír megkülönböztetett fontossággal, míg a demográfiai folyamatok fényében az egyetemi szféra a fiatalok munkaerőpiaci elhelyezkedése szempontjából kulcsfontosságú</p>

<p>3. Bilaterális KFI kapcsolataink</p>	<p>Franciaország esetében kétoldalú kapcsolataink jók és kiegyensúlyozottak, a közvetlen intézményi kapcsolatok terén gyakorlatilag minden magyar felsőoktatási és kutatási intézmény rendelkezik franciaországi együttműködő partnerrel. Az európai uniós környezet komoly könnyebbséget jelent a közös kutatási és/vagy mobilitási projektek indításához, ám a kutatás esetében jellemzően nem a magyar fél a konzorcium-vezető. Nem ritkák a közös diplomák sem, az ilyeneket adó képzési együttműködések bővülését a budapesti francia nagykövetség anyagilag is támogatja. A Balaton TÉT-mobilitási projekt iránt folyamatosan van érdeklődés, viszont a kétoldalú kutatási kapcsolatokban továbbra hiányzik egy olyan „középpályázat”, ami folytonosságot / átmenetet biztosít a Balaton-program és az EU-s keretprogramokban beadható projektek között, ez ugyanis nagyban javítaná a keretprogramokban való közös indulás esélyeit. A kétoldalú kapcsolatokban két tényező egyértelműen érdemi előrelépést jelent, hogy az európai egyetem-programban a második forduló követően 28-ra nőtt a nyertes, francia érdekeltsgű projektek száma, összesen 32 intézmény részvételével, a magyar-francia partnerséget is tartalmazók száma hatra emelkedett. Megindult a francia tengerentúli területek felsőoktatási és kutatási intézményeivel való kapcsolatépítés is, amiben már most több magyar egyetem érintett, az SZTE például ERASMUS-megállapodást kötött a Francia-Guyanai Egyetemmel, valamint a francia-polinéziai Opunohu fősőfokú mezőgazdasági technikummal, MoU-t írt alá a Francia-Polinéziai Egyetemmel, valamint előkészítés alatt áll az SZTE és a Réunioni Egyetem megállapodása, ahogy folyamatban van az Université de Lorraine (Metz) és a Debreceni Egyetem megállapodásának előkészítése is. Marokkó, Algéria és Tunézia vonatkozásában a koronavírus-járvány miatti utazási tiltások miatt megtorpant a kétoldalú együttműködésben korábban tapasztalt bővülés, így ezért nem volt érezhető az a hátrány, ami a földrajzi távolságra, a kulturális és politikai különbségekre vezethető vissza és ami egyébként jelentősen befolyásolja a kapcsolatépítés eredményességét. Ezek azonban nem leküzdhetetlen akadályok, a TDF-projektek jelentős segítséget adnak a bővítéshez, várhatóan már néhány éven belül éreztetni fogja hatását a Stipendium-program, ám rövid távon elsősorban a kutatói és oktatói kölcsönös mobilitás jelenthet érdemi előrelépést.</p>
<p>4. Szerződéses</p>	<p>Francia-magyar relációban a rendszeresen megújított,</p>

<p>kapcsolatok helyzete, megállapodások, egyezmények hatályossága, meghosszabbítása, új egyezmények megkötése a jövőben</p>	<p>1966-ban megkötött „Műszaki és Tudományos Együttműködési Egyezmény a Francia Köztársaság Kormánya és a Magyar Népköztársaság Kormánya között”, míg Marokkó esetében a 2009-ben aláírt „Intézményközi tudományos és technológiai kétoldalú megállapodás a marokkói CNRST (Nemzeti Tudományos és Technológiai Kutatási Központ) és az NKTH között” tekinthető mérvadónak, ezek alapján kerülnek meghirdetésre a kétoldalú mobilitási pályázatok is. Sajnos Algéria és Tunézia vonatkozásában egyikre sincs példa, így e két utóbbi ország esetében csak az egyetemek, kutatóintézetek között közvetlenül megkötött együttműködési megállapodások jelenthetnek bizonyos keretet, ám ez önmagában semmilyen finanszírozási háttérrel nem tételz föl, amin mindenképpen változtatni érdemes. Bizonyos szempontból sajnálatos, hogy a felsőoktatási intézmények nem érzik fontosnak a külképviseletek tájékoztatását a megkötött együttműködési megállapodásokról, így csak a véletlennek vagy a személyes kapcsolatoknak köszönhetően szerezhettek ezekről tudomást.</p> <p>Marokkó esetében megszületett az a kétoldalú megállapodás, ami a jövőben lehetővé teszi kétoldalú tematikus kutatási nagyprojektek meghirdetését és finanszírozását, ami egyértelműen előremutató és követendő gyakorlat lehet a térség többi országában is.</p>
<p>5. Multilaterális együttműködés az adott relációban</p>	<p>A multilaterális együttműködésben meghatározó szerepet töltenek be az EU-s kutatási programokban megvalósuló projektek, ezekben nem csak EU-tagországok, hanem harmadik országok is részt vesznek, a magyar partnerek rendszerint konzorciumi partnerként. Itt kell említeni az európai egyetemek-programot, ahol hazánk hat olyan projektben részes, amiben francia partner(ek) is van(nak). Külön kategóriát képeznek a fejlesztési célú kutatási együttműködések, jelen pillanatban ismereteink szerint csak egyetlen magyar intézmény vesz részt ilyen, európai és afrikai partnereket tömörítő projektben. Ez a Szent István Egyetem, a kérdéses program pedig az Észak-Afrikát is lefedő Leap4FNSSA. A franciaországi, európai vagy más nemzetközi együttműködésben megvalósult kutatási nagyberendezések működtetésére létrehozott konzorciumok sorában Magyarország (Csehországgal és Szlovákiával közösen 1,05%-nyi részesedéssel) társult tudományos tagja az Európai Rézszeckszevgyorsítónak (ESRF). Sajnos hazánk egyelőre társult tagként sem vesz részt a grenoble-i neutronkutató (ILL) munkájában, viszont mint EU-tagország, közvetetten részese a</p>

	<p>nemzetközi termonukleáris reaktor-projektnek, a Dél-Franciaországban épülő ITER-nek. Nagyon komoly hozzáadott értékkel bír, hogy sok év munkája után Magyarország az NKFIH részvételével végre anyagilag is aktív tagja a francia koordinációval megvalósuló Biodiversa Partnerség ERA-Net programnak.</p> <p>A multilaterális együttműködéshez sorolható a párizsi székhelyű Európai Űrügynökséggel (ESA) fönntartott kapcsolat, különösen annak fényében, hogy hazánk a szervezet teljes jogú tagja. Nagykövetségünk Tét-attaséja ESA IRC-delegáltként rendszeresen részt vesz az üléseken, valamint tevékenyen részt vesz a magyar úripari szereplők tájékoztatásában Mivel Magyarország kötelező befizetésének része a kourou-i űrközpont fenntartása is, így ebben a témában is visszapályázhatjuk a befizetett összeget - megkezdjük azt a munkát, ami egy magyar úripari delegáció francia-guyanai kiutazásán keresztül lehetővé teszi a magyar cégek minél eredményesebb pályázati tevékenységét.</p> <p>Az észak-afrikai térségben ki kell emelnünk a Pánafrikai Nagy Zöld Fal Kezdeményezést, ennek nemzetközi ügynökségén (APGMV) keresztül a párizsi rabati nagykövetségünk közreműködésével egy mikroprojektet indított a ME által koordinált fejlesztési program Mauritániában.</p>
<p>6. Felsőoktatás helyzete, magyar diákok, oktatók a fogadó országban, a fogadó ország diákjai, oktatói Magyarországon</p>	<p>Franciaországban az egyetemi autonómia kiépítése és az egyetemi rendszer reformja után az elkövetkezendő éveket az idén januárban hatályba lépett új kutatási programozási törvény fogja meghatározni. Ez a gyakorlatban két kihívásra igyekszik a felsőoktatás és a kutatás számára választ adni:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a kutatói-oktatói életpálya vonzerejének visszaadása, a fizetések megemlése, a lassú erózió megállítása, - visszaadni a kutatóknak a kutatás szabadságát, egyben eszközt és forrást is biztosítva számukra. <p>Az eddigiéknél viszont lényegesen komolyabb lesz a kutatói teljesítmény-értékelés, ami a kormányzat szerint nem ellentétes a kutató szabadsággal. A politika álláspontja az, hogy nem csak a kutatóknak kell megadni az őket megillető dolgokat, de a társadalmat érintő kérdésekre is választ kell adni, többek között a szolidáris ökológiai átmenettel kapcsolatosan. Újra kell építeni a kutatás és a társadalom közötti bizalmat, ahol a kutatás nem fölsőbbrendű, hanem a társadalmat szolgálja.</p>

	<p>A jövőben tehát egy ilyen rendszerbe érkeznek a magyar hallgatók és kutatók, akiknek számát, tekintettel arra, hogy az egységes európai kutatási és mobilitási térben gyakorlatilag minden az intézmények közvetlen együttműködésében zajlik, a külképviselet legfőbb becsülni tudja. A diákok esetében minden szemeszterben megrendezett, de a koronavírus-járvány miatt az elmúlt három szemeszterben elmaradt nagykövet-diák találkozó iránti érdeklődés alapján néhány százra becsülhető az adott időszakban Franciaországban tanulók száma, a 2019. őszén megrendezett első alumni-találkozó alapján pedig azt mondhatjuk, hogy a francia diákok kedvelt célpontja hazánk, de a nyelvi korlátok miatt elsősorban az angol nyelvű képzésekben vesznek részt.</p> <p>Az elmúlt hónapokban számos olyan sajtóhír és kormányzati közlemény látott napvilágot, ami a koronavírus-járvány hallgatói társadalomra, a hallgatók anyagi helyzetének és mentális állapotának romlására világított rá, valamint számos olyan intézkedés született, amik ezeket igyekeztek legalább tompítani. Nagykövetségünk ezzel együtt nem kapott olyan jelzést, ami azt valószínűsítette volna, hogy ezeknek a jelenségeknek Franciaországban tanuló magyar diákok is elszenvedői lennének.</p>
<p>7. TÉT szakdiplomata által szervezett programok a beszámoltatási időszakban: a tudománydiplomáciai prioritások figyelembe vétele, programok jellege, célközönség, utókövetés, feladatok</p>	<p>A koronavírus-járvány miatt a 2020. második félévre betervezett és jóváhagyott négy projektből egyet le kellett mondanunk, mivel a körülmények szerencsétlen közrejátszása miatt a kiutazás és a fogadókészség egyaránt ellehetetlenült. A többi projektet viszont többszöri halasztással és több hónapos késéssel, de már majdnem maradéktalanul meg tudtuk valósítani, csupán egy kiutazás van hátra, ez augusztus végén bonyolódik majd. A 2020-as projektek terhére megvalósított (illetve még lebonyolítás előtt álló) kiutazások:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nagy László (SE ERTI), Szénási Miklós (Mecsekerdő Zrt) - erdészeti program Grand Est régióban - Borovics Attila (SE ERTI) - agrárerdészeti és erdészeti program Délnyugat-Franciaországban, - Borovics Attila (SE ERTI) - erdészeti felsőoktatási és kutatási együttműködések előkészítése (augusztus végére tervezett). <p>A 2021. első félévére jóváhagyott projektek megvalósítása viszont a tervek szerint halad, a VIVATECH-rendezvény június közepén kezdődik, míg a gyümölcsstermesztési szakmai útra június 25-én érkezik a delegáció (4 fő, ebből 2 fő részben külső</p>

	<p>forrásból támogatott formában, a MATE, a Csodakertész-Barna Faiskola és a NÉBIH részéről).</p> <p>Az észak-afrikai térség esetében a marokkói és algériai projekteket kénytelenek voltunk lemondani, a tunéziai (tevetej) megvalósítása többszöri kényszerű halasztást követően 2021. júniusában történik meg. Az Algéria esetében 2021. első félévére jóváhagyott projektet a fogadó féllel egyetértésben és a járványügyi helyzet alakulása miatt 2021. novemberére halasztottuk.</p>
<p>8. Legfontosabb bilaterális Tét, KFI események, eredmények a beszámolási időszakban</p>	<p>2020 nyarán Szijjártó Péter KKM-miniszter Toulouse-i látogatása alkalmával aláírásra került a francia űrkutatási ügynökséggel (CNES) között megállapodás, amit a tervek szerint 2021. szeptemberében hasonló követhet a Thales űripari céggel. Megszületett az SZTE és a Francia-Polinéziai Egyetem közötti MoU, valamint az SZTE és a szintén francia-polinéziai Opunohu fősőfokú mezőgazdasági technikum közötti ERASMUS-megállapodás. Több hónapos előkészület után a francia alapkutatói intézethálózat (CNRS) és az ELKH aláírta azt az MoU-t, ami a korábbi, MTA-CNRS MoU nyomában intézményes alapokra helyezi a két fél együttműködését (a CNRS olvasatában az MTA-val kötött megállapodás továbbra is érvényben van, természetesen alkalmazását a felek a megváltozott helyzethez igazítják).</p> <p>Tunéziában a koronavírus-járvány ellenére sikerült elindítani a kétoldalú burgonyakutatási és fajtanemesítési együttműködést, a tunéziai partner beállította az első kísérleteket, amik az eddigi információk szerint rendben zajlanak.</p> <p>Marokkóval megszületett az a megállapodás, ami lehetővé teszi kétoldalú kutatási nagyprojekt-pályázatok kiírását és finanszírozását, ami egyértelműen előremutató lehet a térség többi országa számára is.</p>

**9. Felvetések,
tapasztalatok,
javaslatok**

Franciaország esetében továbbra is **kiaknázatlan lehetőségként tartható számon** az, ami már a tíz évvel korábbi Tét-attaséi jelentésekben is szerepelt, nevezetesen az, hogy a nagyon jelentős Franciaországon kívüli intézet-hálózattal rendelkező kutatóintézetek ([CIRAD](#), [IRD](#), [IFREMER](#), [Institut Pasteur](#)) egyes egységeibe vendégkutatókat küldjünk. Ezek az intézmények jelezték, amennyiben tudjuk biztosítani a kutatók kiküldetési költségeit, szívesen fogadják őket rövidebb-hosszabb projekt-együttműködésekre, aminek kettős haszna lenne. Az egyik egyértelműen a kétoldalú tudományos kapcsolataink erősítése, a másik azonban ezen jóval túlmutat. Miközben ugyanis kutatóink Afrikában, Dél-Amerikában vagy Ázsiában európai körülmények között dolgozhatnak, közvetlen kapcsolatba kerülhetnek a helyi tudományos szféra fontosabb kutatóival, oktatóival, ez pedig egyértelműen nagyon komoly kapcsolati tőkét jelenthet a Magyarország által megvalósítani tervezett fejlesztési célú projektek sikeréhez.

A korábban Semmelweis Egyetem és a Pasteur Intézet között tervezett szorosabb együttműködés és a későbbiekben egy budapesti Pasteur-egység létrehozása egyelőre nem valósult meg, az ELI-konzorcium pedig francia részvétel nélkül jött létre, ez nem jelenti azt, hogy ezen a két területen nem lennének jók a szakmai kapcsolatok, a lézerkutatás területén például az elmúlt hetekben látogattak Szegedre francia kutatók. A nukleáris energiával kapcsolatos területeken egyértelműen számítani lehet a jelenleginél is szorosabb partnerségre, érdeklődés mutatkozik magyar részről a francia versenyképességi pólus-program iránt, komoly potenciál rejlik a mezőgazdasági, élelmiszer-tudományi és erdészeti kutatások területén is. A tengerentúli francia területeken működő kutatási és felsőoktatási intézményekkel való következetes kapcsolatépítésnek köszönhetően reményeink szerint olyan, korunk kihívásaival szorosan összefüggő kérdésekben indulhatnak új projektek és közös képzések, mint a megújuló energiák, klímaváltozással szembeni küzdelem, újonnan megjelenő betegségek gyógyítása.

Párizsi nagykövetségünk az elmúlt két évben a lehetőségekhez mérten komoly erőfeszítéseket tett a Kourou-i európai űrközponttal való érdemi kapcsolatépítés érdekében, meggyőződésünk ugyanis, hogy a magyar űripar számára a CSG megkerülhetetlen terep. Ehhez segítséget adhat, hogy a cayenne-i székhellyel a közelmúltban megkezdte munkáját legújabb franciaországi tiszteletbeli konzulátusunk, aminek hivatalos avatására eddig a koronavírus-járvány

	<p>miatt nem kerülhetett sor. Véleményünk szerint erre az úrközpontban tett üzletember-delegáció őszire tervezett látogatása kiváló alkalom lenne és messzemenően demonstrálná az úrközpont munkájában való érdemi magyar részvételi szándékot - amit eddig az informális egyeztetések során a partnerek mindig hiányoltak. Az út előkészítése megkezdődött, a tervezett időszak október első fele.</p>
<p>10. Tervek a következő beszámoltatási időszakra</p>	<p>Folytatni kívánjuk a következetes munkát a kétoldalú intézményi, valamint a kutatási, oktatási és gazdasági együttműködést célzó kapcsolatépítésben Franciaország kontinentális és tengerentúli területein egyaránt. Ez utóbbi rendkívüli lehetőségeket jelent mindazon magyar kutatóhelyek és kutatók számára, akik európai keretrendszerben és körülmények között kívánnak olyan - elsősorban a természettudományok területét érintő - kutatásokat, együttműködéseket indítani, amire Európa kontinentális területén nincs lehetőség, tudományos hozadéka viszont kifejezetten jelentős.</p> <p>Cél a koronavírus-járvány miatt kényszerűségből elhalasztott, ám továbbra is aktuális TDF-projektek újbóli fölterjesztése és támogatás esetén megvalósítása, új projektek tervezése és a már létező kapcsolatok alapján az együttműködések kiszélesítése, időben tartóssá tétele.</p> <p>Elő kívánjuk mozdítani a magyar részvételt mindazon szakkiallításokon és vásárokon, szakmai fórumokon, amiket az elmúlt három évben erre alkalmasnak találtunk. Igyekezni fogunk újabb eseményeket bevonni ebbe a körbe, minden lehetséges fórumon hangoztatva az olyan magyar prioritásokat is, mint pl. az ELI vagy a ZalaZone tesztpálya. Láthatóan van igény a pályázati lehetőségekkel kapcsolatos munkánkra, így azt folytatni kívánjuk, valamint ösztönözni kívánjuk a következetes kétoldalú kapcsolatépítést is, minél több új partner bevonásával. Fontosnak tartjuk a magyar-francia partnerségben történő részvételt multilaterális projektekben, ennek elsődleges terepe a francia geo- és szakpolitikai prioritások ismeretében a Földközi-tenger térsége, valamint a szubszaharai Afrika lehet. Előbbi esetében jelentős segítséget jelent, hogy a párizsi TÉT-attasé regionális akkreditációt kapott Algériába,</p>

Marokkóba és Tunéziába, így a korábbinál sokkal hatékonyabban ki tudjuk aknázni az ezekben az országokban már meglévő és a mediterrán térségben érintett francia szereplőkkel kialakított kapcsolati hálót. Törekszünk a kutatás-fejlesztés, innováció és felsőoktatás területén tapasztalt jó francia gyakorlatok minél szélesebb körű megismertetésére, bízva abban, hogy ezek hozzásegíthetik a magyarországi szakpolitikai és szakmai döntések meghozatalát. Nagyon hasznos tapasztalatokat kaphatunk a francia egyetemi szféra koncentrációjából és az agrárkutatás és -felsőoktatás következetes, de hosszú időt átfogó, fokozatos fúziójából.

A párizsi TÉT-attasé speciális helyzetének, azaz marokkói, tunéziai és algériai akkreditálásának köszönhetően nagyon komoly sikerek tekinthető, hogy a megelőző beszámolási időszakban mindenütt több TDF-finanszírozású K+F kapcsolatok építését célzó sikerült projektet sikerült megvalósítani. Ezek Marokkóban üzleti lehetőségeket is föltártak, Algériában a tudományos együttműködést (erdészet és klímaváltozás) sikerült tovább erősíteni, ezért ezt a munkát a járványhelyzet rendeződése után mindenképpen folytatni kívánjuk. Tunéziában pedig a kga erőfeszítéseinek köszönhetően folytatódott annak a fejlesztési célú (tevetej) együttműködési projektnek a tervezése, amit szerencsés esetben belátható időn belül meg tudunk valósítani.